

Jak se jmenuje naše vlast

Česko
Czechia
Tchéquie
Cechia
Tékkland
Tsjeckia
Češka
Tšekki
Tøexia
Czechy
Česka
Tjeckien
Chequja
Cehia
Csehország
Tschechien

Чехия

Akademie věd
České republiky

věda

kolem
nás

pro všední
den

54

Dialektologické oddělení

Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Dialektologické oddělení ÚJČ je jediným akademickým pracovištěm v České republice, které se systematicky zabývá zkoumáním nespisovných útvarů českého národního jazyka; vedle problematiky tradičních teritoriálních dialektů a formování interdialektů zkoumá zvláštnosti běžné mluvy, a to i v oblastech s různou mírou migrace obyvatelstva, tj. ve městech a v pohraničních oblastech.

KONTAKTY

Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i.

Veveří 97, 602 00 Brno

<http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/dialektologicke-oddeleni>

e-mail: dialekt@iach.cz

Mezinárodní spolupráce

Dialektologové se významnou měrou zapojují do nadnárodních atlasových projektů (*Evropský jazykový atlas – Atlas linguarum Europae; Slovanský jazykový atlas – Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas*), které zobrazují nářeční diferenciaci zkoumaných území, přispívají k novým pohledům na společné i rozdílné rysy sledovaných jazyků a přinášejí cenná svědectví a nové poznatky o historii i současnosti materiální a duchovní kultury. Jedná se o mimořádná díla, mající význam nejen pro jazykovědu, ale i pro řadu dalších disciplín. Informace o těchto projektech jsou uvedeny na internetových stránkách dialektologického oddělení (viz <http://www.ujc.cas.cz/o-ustavu/oddeleni/dialektologicke-oddeleni/evropsky-jazykovy-atlas.html>, <http://slavatlas.org/index.html>).

Jak se jmenuje naše vlast Česko(,) nebo Česká republika?

Uplynulo osm let od data, kdy vyšla brožura s názvem *Jak se jmenuje naše vlast*. Proto snad bude přínosem, když si znovu připomeneme to podstatné, co se ve vývoji jména a názorů na ně událo, a to stručně od počátku a podrobněji pak v posledních letech.

Odpovědět na otázku, jak se jmenuje naše vlast, se zdá být jednoduché, ale – jak je patrné už z titulu této stati – úplně jednoduché to není. Pokusíme se tedy o malý rozbor stavu, který v této věci v naší zemi panuje, a jeho historických kořenů. Také si položíme několik dalších, souvisejících otázek a zkusíme aspoň na některé z nich odpovědět.

V evropském prostoru existují jistá historicky podmíněná schémata, podle nichž se jednotlivé země pojmenovávají, a naše země nepředstavuje z tohoto hlediska nic výjimečného. Každé jméno, i jméno státu, je součástí jazyka, tedy primárně lingvistickou záležitostí. V tomto případě však, jak bude objasněno dále, jen s lingvistikou nevystačíme, ačkoliv u ní začneme.

Vedle zpravidla jednoslovných zeměpisných jmen státy mají i víceslovné politické názvy: *Španělské království*, *Sjednocená federativní republika Jugoslávie*, *Československá republika*. Víceslovná politická jména v sobě obvykle zahrnují označení politického zřízení pojmenovávaného státu, např. *Rakouská republika*, *Švédské království*, *Monacké knížectví*, někdy i další atributy, např. *Čínská lidová republika*, *Spolková republika Německo*, a běžně se jich užívá jen v politických kontextech. V ostatních případech, tedy např. v atlasech, na poštovních známkách, na dresech sportovních reprezentantů apod., především však při běžné každodenní komunikaci, se užívají názvy krátké, tedy *Rakousko*, *Švédsko*, *Monako*, *Čína* atd. Většina států nepovažuje za nutné vždy a všude zmiňovat, jaké mají politické zřízení, že jsou republikou nebo královstvím, navíc třeba ještě i lidovou, spolkovou, federativní apod., v situacích, kdy o to vůbec nejde, např. ve sportu nebo v kultuře.

A jak tomu bylo a je u nás? Krátce si zopakujme historická fakta: Československo vzniklo v roce 1918 na troskách rozpadnuvšího se Rakouska-Uherska po první světové válce. Na území obývaném především Čechy a Slováky, ale i s nemalou německou menšinou, byl v historických hranicích zemí zvaných *Čechy* a *Morava*, na části historické země jménem *Slezsko* a na Podkarpatské Rusi vytvořen stát nový, který už před svým vznikem jméno měl, a to *Česko-Slovensko*, psáno takto se spojovníkem, zřejmě podle vzoru *Rakousko-Uhersko*.

Pozdější první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk používal v emigraci, kde se vznik nového státu připravoval, název *Nezávislé Čechy*. V Masarykově korespondenci se tento název objevoval v letech 1915–1917. Možné budoucí problémy si však zřejmě uvědomovala tzv. Slovenská liga v zahraničí, která pro budoucí vícenárodnostní stát navrhovala jméno *Slavia*, aby se v názvu zabránilo upřednostňování některého národa nad ostatními. Zdá se, že i tento název by býval Masarykovi vyhovoval, ten totiž v žádném ze svých textů neuvádí vůči němu výhrady. Teprve od ruské revoluce v roce 1917 se objevuje název *Česko-Slovensko* a korespondující politický název *Česko-Slovenská republika*.

Od začátku existence Československa tedy byly zcela samozřejmě, v intencích (nejen) evropského kulturního regionu, používány názvy dva, jednoslovný geografický a více-slovný politický. Oba názvy byly oficiální a navzájem rovnoprávné, lišily se však stylisticky a každý z nich se uplatňoval v jiných situacích a kontextech.

Tento model je platný v kulturním světě stále. Většina států má ve svém politickém názvu včleněn název geografický, identifikující území, na němž se stát nachází. Tyto krátké, zpravidla geografické názvy jsou obvykle jednoslovné; víceslovné jsou jen zřídka, většinou u států s velmi dlouhým názvem politickým, např. *Spojené království Velké Británie a Severního Irska* – *Velká Británie* nebo *Spojené království*. Jen vzácně některý stát krátký název nemá, např. *Pobřeží slonoviny*, *Dominiánská republika* nebo *Jihoafrická republika* (u tohoto státu nemá krátký název jen čeština, v jiných jazycích se užívá příslušných mutací geografického názvu *jižní Afrika*). Oficiální krátký protějšek nemá jméno *Spojené státy americké* (běžné se však užívá zkratka *USA* nebo zkrácená forma *Spojené státy*).

Vraťme se však k původnímu složenému jménu *Česko-Slovensko*. Jeho první část tvoří geografické jméno pro českou část nového státu, druhá část je historické geografické jméno země našich sousedů Slováků, která byla do vzniku republiky součástí maďarské části Rakouska-Uherska, ale zeměpisné jméno už měla. Jméno *Česko* jako název historického území obývaného převážně Čechy se do té doby objevovalo poměrně zřídka, území takto označené se totiž skládalo z uvedených tří zemí, které byly v dobách Rakouska-Uherska na úrovni zemí existujících dodneska v rámci současného Rakouska (Salcbursko, Tyrolsko, Štýrsko, ...) nebo Německa (Bavorsko, Sasko, Braniborsko, ...).

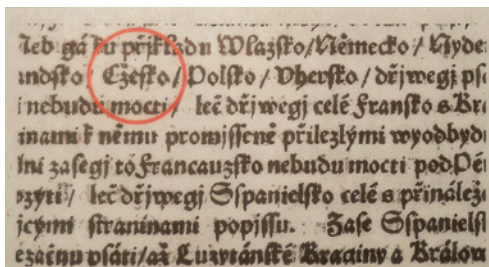
Rakousko(-Uhersko) nikdy nemělo zájem na tom, aby se český region označoval souborným jménem, to by bylo považováno za podhoubí pro separatistické snahy, proto se jmenovitě uváděly obvykle jen jednotlivé země, tj. *Čechy*, *Morava*, *Slezsko*.

Jméno *Česko* je doloženo od počátku 18. století a vzniklo běžným slovtvorným procesem, totiž konverzí, z adjektiva *český*. To znělo původně *češský*, bylo odvozeno od jména *Čech* příponou *-ský* a postupem času v něm z výslovnostních důvodů došlo ke splynutí *-šs-* v *-s-*. Odtud pak tedy i jméno *Česko*, které sice původně označovalo jen historickou zemi Čechy (s vývojem češtiny se od jmen zemí na *-y* postupně přešlo ke jménům na *-sko*, např. *Rakousy* – *Rakousko*, *Švýcary* – *Švýcarsko* apod.), ale brzy se stalo souborným názvem pro české historické země, které byly součástí rakouského mocnářství, později Rakouska-Uherska; začalo tedy označovat celou oblast osídlenou převážně lidmi, jejichž mateřským jazykem je čeština.

Za nejstarší doklad jména *Česko* byl dlouho považován zápis v příručce *Knihy metodní pro učitele českých škol* z r. 1777, zaznamenaný v lexikálním archivu Ústavu pro jazyk český AV ČR, v v. i. Nedávno však byl objeven ještě starší doklad, a to v knize *Atlas Marianus* od jezuity Wilhelma Gumpfenberga z roku 1704, kterou z latiny do češtiny přeložil známý vlastenec a propagátor češtiny Antonín Frozín: „... leč já ku příkladu Vlašsko, Německo, Nyderlandsko, *Česko*, Polsko, Uhersko

dřívěji psáti nebudu mocti, leč dřívěji Španielsko celé s přináležejícími krajinami popíšu...”

V době ke konci první světové války, kdy bylo třeba pojmenovat nově vznikající středoevropský stát, jméno *Česko* tedy už označovalo celé české území, příponou *-sko* korespondovalo se jménem *Slovensko* a ve spojení s ním pomocí spojovníku vznikla názvotvorná obdoba jména *Rakousko-Uhersko*. Jméno *Česko-Slovensko* jako jméno nového státu bylo tudíž rozhodně jednou z dobrých možností. Proč však z navrhovaných jmen, viz výše, bylo vybráno právě ono, kdo za ním stál a kdo ho prosadil, dnes už není známo.

Nejstarší dosud zjištěné užití slova *Česko* pro celek českých zemí: Wilhelm Gumpenberg: *Atlas Marianus*, 1704, s. 38 (český překlad Antonín Frozín) (zdroj: <http://www.pressreader.com/>)

„Krátké“ geografické (vlastně ve skutečnosti dost dlouhé, k nelibosti některých, viz dále) jméno tedy bylo vybráno, od něho se pak už odvodilo „dlouhé“ jméno politické, formální, označující současně se zeměpisným určením i politické zřízení státu, a to *Česko-Slovenská republika*.

Známka vydaná krátce po vzniku Česko-Slovenska, psáno ještě se spojovníkem (zdroj: Wikimedia Commons)

Užívalo se také přidavné jméno se spojovníkem, *česko-slovenský*. Například na známkách, které byly vydány už v prosinci r. 1918, byl nápis *Pošta česko-slovenská*, na dalších pak *Česko-Slovensko*. V duchu čechoslovakismu však byl spojovník postupně odstraněn, na známkách vydaných 27. 10. 1919 k prvnímu výročí republiky je už nápis *Pošta československá*. Také v ústavě z 29. 2. 1920 je již zakotven název *Československá republika*. K odstranění spojovníku došlo v podstatě na nátlak

Jméno *Československo* nikdy nebylo v ústavě, a přece nikdo nepochyboval o tom, že jde o jméno spisovné, oficiální (jedno z dvojice oficiálních jmen, kterou tvoří jméno politické, víceslovné, formální, a jméno geografické, krátké, neformální). Krátké jméno neměla a nemá v ústavě žádná země, protože ústava je politický dokument, kam patří jméno politické.

Slováků, kteří se ve složenině se spojovníkem cítili jaksi na druhém místě. Situace byla tedy opačná než po roce 1989.

Tvůrci jména *Česko-Slovensko*, později *Československo*, zřejmě nebrali v potaz estetickou stránku jména. Kdybychom měli možnost se jich na to dnes zeptat, zřejmě by to považovali za absurdní. Měli prostě už existující jména dvou území, která vznikla historickým vývojem obou jazyků, bez vlivu kohokoli, a byla to jména území, která měla být spojena v jednom státě. Navíc před sebou měli pojmenovací model *Rakousko-Uhersko*. Bylo tedy nasnadě tato jména prostě spojit podle tohoto modelu a iniciovat jméno *Česko-Slovensko*, *Československo*. Avšak jakkoliv se to může zdát podivné, jméno *Česko* bojovalo o svou existenci a uznání tolik desetiletí. Semínka pojetí, že jde o něco ošklivého, nepřijatelného, byla patrně zaseta už za mocnářství. V prvních desetiletích sporu o oficializaci jména *Česko* jako společného názvu pro Čechy, Moravu a Slezsko však jeho odpůrci tento svůj vnitřní pocit zpočátku nahlas nepřiznávali. Ale o tom dále.

Vraťme se na chvíli ke složenině *Československo*. Ta také nebyla intelektuály, kteří měli možnost svůj názor zveřejnit, zpočátku přijímána s nadšením. Proslulý je fejeton bratří Čapků O tom jméně z novoročního vydání *Lidových novin* v roce 1922, kde se k názvu *Československo* a jeho cizojazyčným mutacím vyjadřují slovy: „Naše republika se totiž, ať to víte, jmenuje Československo, Tchecoslovaquie, Czeconslovacchia, Czechoslovak Republic, Tschechoslovakei, Tjekoslovakie a podobně. Libozvučné to není, pro cizince to má zvuk dokonce trochu šprýmovný a ve francouzských šantánech užívají toho slova jako něčeho ukrutně humorného, co samo sebou musí každého rozveselit. Ale nadto má toto filologicky podivné slovo horší vady: je to slovní slepenec docela jako Rakousko-Uhersko, což budí dojem také politického slepence... Řekli byste, že je to politické dvojspreží, které se příležitostně může zase rozdělit a je dočasné spojeno jen nějakým ústavním řemenem... Toto filologicky nesprávné a zvukově neladné jméno je ... ke všemu ještě politicky chatrné...“ atd. (Později se Čapkové s názvem *Československo* smířili.)

Tehdejší názor široké veřejnosti na jméno *Československo* není znám, průzkumy veřejného mínění se v té době nedělaly, zavedení názvu státu bylo považováno čistě za věc politiků.

Ani anglickojazyčné země nepřijaly anglickou mutaci jména s nadšením. V časopise *National Geographic* z února 1921 litují mladý středoevropský stát, že musí začínat s tak „strašným jménem“, které představuje „nespravedlivý handicap“.

Anglická obdoba jména *Československo*, tedy *Czechoslovakia*, je z lingvistického hlediska podivný hybrid. Není známa jeho podoba se spojovníkem, možná se ani neužívala, což by podobu *Czechoslovakia* částečně vysvětlovalo. Kdyby se totiž měly do angličtiny přeložit obě části jména se spojovníkem, muselo by jméno znít *Czechia-Slovakia*. Angličtina pro pojmenovávání cizích zemí často využívá původní latinská jména s příponou *-ia* nebo jména tvořená podle tohoto modelu (např. *Australia*, *Austria*, *Bulgaria*, *India*, *Romania*, *Russia*, *Slovenia*, *Slovakia*), takto jsou tvořena i jména našich historických zemí v angličtině (*Bohemia*, *Moravia*, *Silesia*). Slovo *Czech* (vyslov [ček]), Čech, český, čeština¹ už v době vzniku Československa

VOL. XXXIX, No. 2

WASHINGTON

FEBRUARY, 1921

CZECHOSLOVAKIA, KEY-LAND TO CENTRAL EUROPE

BY MAYNARD OWEN WILLIAMS

AUTHOR OF "RUSSIA'S ORPHAN RACES," "THE DESCENDANTS OF CONFUCIUS," "SYRIA, THE LAND LINK OF HISTORY'S CHAIN," "BETWEEN MASSACRES IN VAN," ETC.

CZECHOSLOVAKIA is an excellent example of a cultured nation which, owing to the overthrow of the old order in Europe, is now a free land.

It was on American soil that the plans of freedom of this nation were developed; its Declaration of Independence was written in an American city and shortened to meet the space limitations of an American newspaper. In success or failure, this key-land to central Europe cannot but be of interest to America and to the world.

Prague, the capital of the new republic, is one of the most interesting of the

Czechish is a peculiar language, but not half as peculiar as the result attained by those who take a perfectly fine word like "Čech," which is pronounced "check," and spell it "Czech," which is neither phonetic nor intelligible. To start a brave little people, who have troubles of their own, out on the rough road of Central European life with the awful name of "Czechoslovakia" is to put a spirited young colt under an unfair handicap.

But "What's in a name?" asks the Czech.

And the best way you can reply is to counter, "Yes, what is?"

National Geographic, únor 1921

v angličtině existovalo (psaní s počátečním Cz- bylo přejato z latiny) a rovněž jméno *Czechia* (vyslov [čekiJa]) pro celek českých zemí bylo v angličtině používáno (třebaže sporadicky, stejně jako samotné *Česko* v textech českých; důvody viz výše).

Možná tedy proto, že se na prvním místě anglické složeniny *Czechoslovakia* jméno *Czechia* neobjevilo, je dnes mnohdy považováno za jakousi novinku, výmysl současných politiků a podobně. I když to možná není jediný důvod, proč jako jednoslovný anglický název naší vlasti není všeobecně přijímáno. Stejný problém dlouho mělo i jméno *Česko*, které ve složenině *Československo* obsaženo bylo.

Co říct o původně problematické složenině *Československo* na závěr? V dnešní době by patrně neměla šanci. Tehdy však politikové rozhodli a lidé si na ni přes počáteční nechuť zvykli, dokonce se s ní postupně tak ztotožnili (především asi Češi), že ještě dlouho po rozpadu *Československa* se objevovaly absurdní snahy obnovit značku *Made in Czechoslovakia*. *Československo* i přes nepříznivý politický vývoj v letech po druhé světové válce totiž mělo ve světě zvuk. Celý svět znal plzeňské pivo, některé naše skvělé sportovce, prezidenta Havla. A bylo to jméno stabilní, nepolitické, označující region bez ohledu na momentální společenské zřízení. Všimněme si, že za celou dobu existence *Československa* krátké jméno až na spojovník svou podobu nezměnilo, kdežto formální, politické jméno ji změnilo několikrát. V tabulce je vždy na prvním místě uvedeno jméno české, pod ním pak jeho anglický ekvivalent.

Období	Formální, víceslovné jméno	Krátké, neformální, zeměpisné jméno
Před 1918	Čechy (Bohemia), Morava (Moravia), Slezsko ([Czech] Silesia) – součásti rakousko-uherské monarchie	
1918	Česko-Slovenská republika Czecho-Slovak Republic	Česko-Slovensko Czecho-Slovakia
1920–1938	Československá republika Czechoslovak Republic	Československo Czechoslovakia
1938	Česko-Slovenská republika Czecho-Slovak Republic	Česko-Slovensko Czecho-Slovakia
1939–1945	protektorát Čechy a Morava Protektorat Böhmen und Mähren Protectorate of Bohemia and Moravia	
1945–1960	Československá republika Czechoslovak Republic	Československo Czechoslovakia
1960–1990	Československá socialistická republika Czechoslovak Socialist Republic	Československo Czechoslovakia
1990	Československá federativní republika Czechoslovak Federal Republic	Československo Czechoslovakia
1990–1992	Česká a Slovenská Federativní Republika Czech and Slovak Federal Republic	Československo Czechoslovakia

Mnozí Češi se nikdy s rozpadem Československa nesmířili, jméno *Česko* jim připadalo jako jakýsi „pahýl“, a tak všude, tj. i v nevhodných kontextech, užívali (a užívají!) politické jméno *Česká republika*. Přitom jako jméno nadčasové a nepolitické, stručné a dobře zapamatovatelné, by mohlo plnit stejnou funkci jako kdysi *Československo*, být jménem hrdého středoevropského státu, jenž se nazývá podle svého tisíciletého národa.

Shrňme si nyní stručně anabázi jména *Česko* během minulých víc než osmdesáti let. Jako o souborném názvu pro české země se o něm ve 20. století poprvé začalo diskutovat po záboru Sudet, kdy byly obnoveny názvy se spojovníkem *Česko-Slovenská republika* a *Česko-Slovensko*; užívalo se jich od 6. října 1938, kdy Slovensko získalo autonomii. Největším zastáncem jména *Česko* byl v té době profesor František Trávníček, významný brněnský slavista a bohemista. Zejména na stránkách *Lidových novin* zdůrazňoval správnost a potřebnost tohoto jména a vyvracel argumenty, že *Česko* je název hanlivý, připomínající německé *Tschechei*. Už tehdy se situace jevila tak, jako by mnozí lidé zapomněli, že jméno *Česko* stálo o dvacet let dříve u zrodu jména *Československo*, bylo v něm obsaženo jako jeho první část spojená s druhou, Slovensko, zprvu spojovníkem a později přímo.

Diskuse byla přerušena v březnu 1939, kdy Slovensko získalo samostatnost jako tzv. *slovenský štát* a z české části se stala okupovaná oblast označovaná jako *Protektorat Böhmen und Mähren*, *protektorát Čechy a Morava*. Žádný krátký geografický název zaveden nebyl, protože však pro běžný jazyk je takové dlouhé pojmenování nevhodné, Češi mluvili prostě o *protektorátu* a Němci užívali buď také název *Protektorat*, nebo ono Čechy tak zatracované jméno *Tschechei*. Oficiální

jednoslovné jméno jako protiváha *Slovenska* nepřípadalo v úvahu ze stejného důvodu jako v dobách, kdy bylo české území součástí Rakouska-Uherska (viz výše). Praktické důvody však vedly k obecnému používání jména *Tschechei*.

Z hlediska slovtvorného systému němčiny jde o zcela správně tvořené jméno, které lépe naplňuje komunikační potřeby, protože na rozdíl od slova *protektorát*, které pouze naznačuje, že jde o závislé území, vyjadřuje geografické zařazení pojmenovávaného politického útvaru podle většinového obyvatelstva. Jeho identifikační funkce je tak naplněna mnohem lépe. Zároveň toto jméno slovtvorně koresponduje s německým názvem pro Slovensko *Slowakei*. Jeho pejorativní zabarvení nevzniklo vinou samotného jména, které je pouze skladem hlásek či formantů, ale v důsledku tehdejšího přezíravého vztahu Němců z Říše k českému národu. Takové zabarvení by bývalo získalo kterékoli jiné jméno, kterým by se Němci bývali rozhodli své vazalské území označovat. Dnes je sice oficiálním jednoslovným německým jménem naší vlasti *Tschechien*, ale Němci běžně používají i *Tschechei*, a to bez jakéhokoli pejorativního příděchu.

Debata o jménu *Česko* byla obnovena v roce 1948 a intenzivně pokračovala i v následujícím roce, kdy byl opět jeho nejžhavějším obhájcem František Trávníček. V červenci 1949 v *Lidových novinách* napsal mj. toto: „Nezáleží na tom, zda starší uživatelé rozuměli Českem jen Čechy, či celé území českého národa, Čechy, Moravu a Slezsko. Dnes je potřeba užívatí ho ve smyslu širším. (...) Objektivní podmínky našeho národního a státního života se změnily, a je proto zapotřebí k jejich jazykovému vyjádření i nových slov.“ A dále: „Užívání názvu *Česko* naprosto neznamena popření existence zeměpisných útvarů nazývaných Čechy, Morava a Slezsko, neboť *Česko* není nic jiného než souborný název těchto tří zemí.“ Všechno toto beze zbytku platí dodneška.

Pro *Česko* se vedle Trávníčka vyslovovaly i další osobnosti, zejména vědci, např. historik a slavista profesor Frank Wollman nebo profesor Právnické fakulty Masarykovy univerzity Jaroslav Pošváb.

Další fáze sporů o *Česko* nastala v roce 1968, kdy byl přijat Ústavní zákon o československé federaci, na jehož základě dostaly své politické názvy obě republiky federace: *Česká socialistická republika* a *Slovenská socialistická republika*. Pro celou federaci nadále fungoval geografický název *Československo*, pro Slovenskou republiku *Slovensko*, ale vyvstala otázka, jaký jednoslovný název zavést pro novou Českou socialistickou republiku. Pro *Česko* se tehdy vyjádřil jazykovědec a literární historik profesor Jaromír Bělič, který koncem roku zveřejnil v *Naší řeči stať*, jež iniciovala další poměrně vášnivou diskusi v tisku.

Prvních třicet let se odpůrci jména *Česko* snažili argumentovat racionálně či pseudoracionálně, až do konce šedesátých let 20. století nikdo nevystoupil vážně s prohlášením, že *Česko* nechce, protože „se mu nelíbí“. Poprvé se otázka „libozvučnosti“ objevila v lednu 1969, kdy v *Práci* vyšel článek z pera Ivana Miklošoviče. Píše se v něm, že „říkat Československo bylo a je hezké. (Zde vzpomeňme na fejton bratří Čapků z r. 1922, tedy z doby o pouhých 47 let dříve.)

Odpůrci jména *Česko* lepší alternativu navrhnout nedokázali. Stavidla však už byla otevřena, racionalita ustoupila do pozadí a estetická stránka jména

Česko se začala brát jako nejzávažnější argument proti němu. Na této vlně se svezl i básník Jan Skácel, člověk značně vážený a uznávaný, takže i v tomto ohledu zapůsobil jako autorita a hodně tím Česku znesnadnil budoucnost. Navíc jako první k premise „mně se to nelíbí“ přidal expresivní agresivitu, která je od té doby součástí většiny projevů proti Česku. Od Skácelovy doby se tento postoj jaksi „smí“, je zcela přiměřený, dokonce snad módní, Skácel mu dodal punc oprávněnosti.

Abychom aspoň částečně pochopili budoucí vývoj vycházející ze Skácelova pojetí, je třeba citovat delší pasáž z jeho glosy Proboha raději ne, zveřejněné v *Listech* 20. března 1969: „To slovo (Česko) je vadné a nelze nad ním ani při nejlepší vůli zamhouřit oko. Nejde to. Jsem ochoten žít na Moravě, ve Slezsku, v Čechách, na Slovensku a s jistým sebezapřením i v Praze. V Česku bych žít nedokázal. Ani umřít bych v zemi s takovým jménem neuměl. (...) Kdyby si někdo, nedej pámbu, vymyslel nějaké to *Moravsko*, tak bych se dopustil trestného činu vraždy. Argumenty pro Česko jsou možná věčné, ale to slovo zní opravdu žalostně. Co je mi od toho, že je správně odvozeno od příslušného přídavného jména, že je toho slova zapotřebí jako protějšku k jménu *Slovensko*. Já to vůbec nemám zapotřebí. Vůbec mně nevadí dvouslovné názvy, spokojím se s českou zemí, českým krajem, s českou republikou. Pro jedno slovo navíc mně huba neupadne...“

V nomenklaturním procesu přes všechny protesty převážila racionalita a v roce 1978 se jméno Česko objevilo ve *Slovníku spisovné češtiny* jako neformální synonymum *České socialistické republiky*.

Během osmdesátých a počátkem devadesátých let se otázka Česka občas objevovala i na stránkách odborného tisku, aby byli uživatelé češtiny ubezpečeni, že jde o název plně spisovný, zcela správně a ústrojně tvořený. Stále se však jméno Česko neprosazovalo v běžném užívání. (Podrobnější historii sporu o Česko v dobách Československa si lze přečíst v článku K peripetiím vývoje názvů našeho státu a postojů k nim od roku 1918, který vyšel v *Naši řeči* 82 (1999), č. 1, s. 1–15, nebo na <http://nase-rec.ujc.cas.cz>.)

Když pak 1. ledna 1993 vznikla samostatná Česká republika, většina jazykovědců, mnozí geografové i zástupci jiných oborů předpokládali, že nyní definitivně vyvstala potřeba jednoslovného názvu jako protipólu dvouslovného názvu politického, a tudíž že jméno Česko, jméno historické, jednoznačné, ústrojné, jež se zcela samozřejmě vylouplo ze složeniny slučovací *Československo*, konečně získá právo na existenci, které mu bylo tak dlouho upíráno. Návoslovná komise schválila jednoslovný oficiální geografický název Česko a po konzultacích s experty na příslušné jazyky i jeho cizojazyčné mutace. Ministerstvo zahraničních věcí pak doporučilo českým zastupitelským úřadům tyto cizojazyčné ekvivalenty používat: šlo o angl. *Czechia*, něm. *Tschechien*, it. *Cechia*, franc. *Tchéquie* a další. Tato jména se ještě v témže roce objevila v seznamech OSN (*Geografické návoslovné seznamy OSN – ČR: Jména států a jejich územních částí. Names of States and Their Territorial Parts*, Praha 1993).

Ale opět se objevil problém. Někteří čeští politikové se vyjádřili přímo proti používání jména Česko a také většina médií ho odmítala. Zpravidla s tím, že se jim „nelíbí“.

Mluvená podoba spisovné češtiny však tíhne k jednoslovnému vyjadřování, a tak začali zejména pražští novináři používat pro celý stát jméno *Čechy*. Toto

Propagační pohlednice Česko: schematická mapa, znak, vlajka a jméno ve 24 evropských jazycích (zdroj: www.czechia-initiative.com)

jméno však neplní svou sdělnou funkci, není jednoznačné, není z něho patrné, zda označuje historickou zemi zvanou latinsky *Bohemia*, či stát *Česká republika*, je tedy matoucí, a navíc netaktní vůči Moravanům a Slezanům.

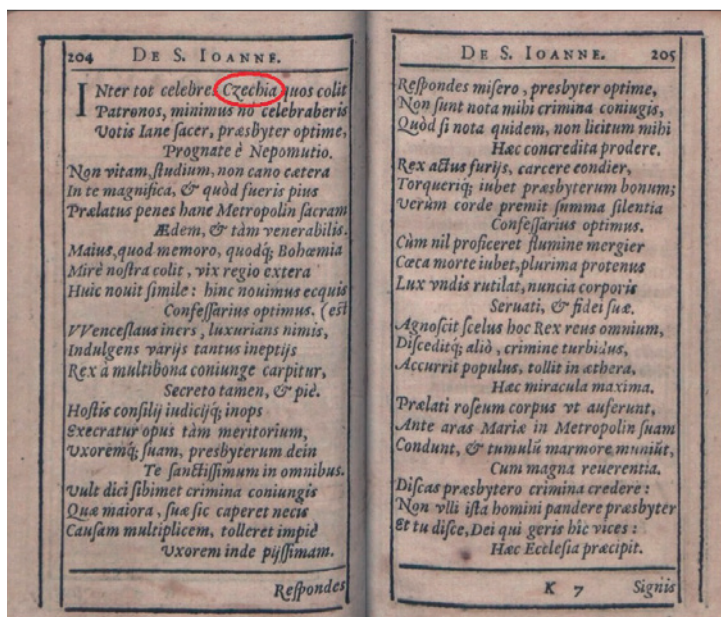
Ke konci pátého roku samostatné existence České republiky bylo už používání jména *Čechy* pro celý stát povážlivě rozšířené (vedle něho se v kontextech s jednoslovnými jmény jiných států objevovalo politické jméno *Česká republika*, náhražková popisná určení *naše země*, *české země* a zkratka *ČR*).

Ve snaze tuto tendenci zastavit byla v říjnu 1997 v Brně založena *občanská iniciativa Česko/Czechia*, která iniciovala vydání propagační pohlednice, v lednu 1998 byla v Praze na Albertově uspořádána vědecká konference, jejíž závěry vysvětlující oprávněnost a potřebnost jména *Česko* byly zaslány všem významným politikům a do redakcí novin. Tato akce vyvolala novou vlnu diskusí, k názvu *Česko* se vzápětí vyjádřilo několik známých osobností. Pro *Česko* se vyslovili např. režisérka Helena Třeštíková, ekonom Jan Švejnar, spisovatel a publicista Zdeněk Mahler.

Zajímavá však byla vyjádření odpůrců jména *Česko*, jejichž „argumentem“ je vesměs „mně se to nelíbí“ a kteří někdy po Skácelově vzoru ani neváhali být agresivní. Ludvík Vaculík: „Starší generace to (*Česko*) bere jako hanlivý výraz a u mladší, jež by to přijala, nejde o souhlas, ale o lhotejnost a otupělost.“ Teolog Tomáš Halík: „Tento patvar může používat jen barbar bez jazykové kultury.“ Miroslav Zikmund: „Ani zaboha! Otevírá se mi kudla v kapse, když slyším *Česko*. Začal s tím Hitler: Die Tschechei – byl jsem v sextě, když to vyřvával v Norimberku.“ (Jaká podobnost s předválečnými i poválečnými názory, které vyvracel už František Trávníček.)

Obrovskou ránu zasadil *Česku* další umělec, pro český národ téměř ikonický prezident Václav Havel. Ten ve svém vyjádření, které okamžitě získalo na popularitě, sice poněkud jinými slovy, ale přesto tento pseudoargument také použil: „Trošku po mně lezou slimáci, kdykoli to slovo čtu nebo slyším. Budu poslední, kdo slovo *Česko* začne užívat.“ (Podobně jako Čapkové s *Československem*, i Havel se nakonec s *Českem* smířil. Před svou poslední cestou do USA prohlásil, že „svou hru *Odcházení* odjíždí psát do USA, protože v *Česku* se na ni nemůže dost soustředit“.)

Snad nejtvrďší komentář uštědřil tehdy *Česku* literát Jan Trefulka, který v březnu 1998 zveřejnil v *Právu* glosu, z níž citujeme: „*Česko* je vlastní sprostých

Facsimile stránky z knihy s prvním doloženým výskytem jména *Czechia* z roku 1602 (Jiří Barthold Pontanus z Breitenberka: Hymnorum sanctorum de beatissima virgine Maria et S. Patronis Bohemiae Libri Tres, Praha 1602)

Detail právě dolní partie obrazu Říjnové zasedání většího zemského soudu v Praze roku 1723, neznámý autor, Praha, 1723 či krátce poté. Olejomalba na plátně. Sbírky Národního muzea. Text na stuze: „Nimirum Libra atque Themis sunt Signa Leoni / Proxima, Sol CAROLUS, Czechia nostra Leo est.“ (tj. Zjistěte Váhy a též Themis jsou znamení Lvu nejbližší, Slunce je Karel, Lev naše Česko.)

tunelářů a klonováním namnožených úředníků... Je to jenom takové svědění, svrbění a drbání, které se šíří z kanceláří partajních sektářů..." Jinou stať v podobném tónu od historika Milana Machovce otiskly v červnu 1998 *Lidové noviny*: „Jakými dějinnými potraty vznikl patvar ‚Česko‘? (...) „Onen zlomeček českých lidí, kteří projevují ‚Česku‘ sympatie, tvoří dílem odborní bohemisté a jazykovědci, kteří si ovšem neuvědomují, že právě svou ‚odborností‘ jsou ‚profesionálně deformovaní‘, dílem bytostní ironici a posměváčci, případně psychopatičtí nenávistníci..." Oba články vyvolaly značnou reakci příznivců *Česka*, vesměs zdůrazňujících nekompetentnost takových statí a opět trpělivě vysvětlujících jeho správnost a potřebnost.

Když jsem v roce 2016 psala stať *Jak se jmenuje naše vlast*, *Česko* stále nemělo vyhráno. Sice už dávno figurovalo v seznamech OSN, ve slovnících, v atlasech, v médiích, ale přesto stále nebylo všeobecně používáno. Velký problém byl s Wikipedií, která jméno *Česko* a především jeho cizojazyčné ekvivalenty dlouho ignorovala, příspěvky mazala a jejich autory blokovala.

Česká společnost tak několik desetiletí setrvala ve stavu rozpolcenosti: na jedné straně stáli příznivci *Česka*, lidé racionálně uvažující, z nichž mnohým se *Česko* možná také „nelíbilo“, ale pochopili, že je to jméno nejen správně utvořené, ale i s dlouhou historií a především velice potřebné a že nic „lepšího“ prostě neexistuje, na druhé straně byli jeho odpůrci, lidé s emotivním pohledem na svět, často umělci, kteří neslyší na racionální argumenty, postoj „mně se to nelíbí“ považovali za legitimní důvod pro zavržení jména a svoje pocity mnohdy předkládali jako obecnou pravdu – „Česko je ošklivé slovo“ a „jeho příznivci jsou nekompetentní lidé“ (eufemisticky řečeno). V kontextech, kam patří *Česko*, pak užívali politické jméno *Česká republika*, nebo výše zmíněné náhražky. Ještě dnes, třicet let po vzniku samostatné České republiky, potažmo *Česka*, není geografické jméno všeobecně používáno. Stále ještě se objevují např. seznamy uvádějící vedle řady jednoslovných jmen zemí *Českou republiku*. Při vyhledávání na Googlu má *Česká republika* 260 000 000 výsledků, kdežto *Česko* pouze 134 000 000. Také lidé promlouvající v televizi (redaktoři i tázaní) často zaměňují dlouhé a krátké jméno.

Czechia

Podobnou, snad ještě krkolomnější anabází, která v nedávné době bohužel měla i silný politický rozměr, procházel i anglický ekvivalent jména *Česko*, totiž *Czechia*.

Uvedme několik poznámek k jeho historii:

Z výše uvedené pasáže o *Československu* a jeho cizojazyčných mutacích je zřejmé, že jméno *Czechia* bylo do angličtiny přejato z latiny. Sporadicky bylo užíváno v latinských textech a nápisech už od počátku 17. století. Zatím nejstarší doklad objevil Jiří Šitler, historik a velvyslanec Česka ve Švédsku, a prezentoval ho v rozhovoru pro *Lidové noviny* 27. dubna 2016. Jde o výskyt v latinsky psané knize *Hymnorum sanctorum de beatissima virgine Maria et S. Patronis Bohemiae Libri Tres* od Jiřího Bartholda Pontanuse z Breitenberka, vydané v Praze roku 1602: „Inter tot celebres *Czechia* quos colit patronos, minimus non celebraberis votis Iane sacer, presbyter optime, prognate a Nepomutio..." Během 17. a 18. století se jméno *Czechia* objevuje na některých obrazech a pomnicích, viz níže.

Jméno *Czechia* v latinském nápise na pomníku svatého Václava z r. 1761 v Libochovicích
(zdroj: <http://czechia-cesko.webnode.cz/czechia-od-roku-1602/>)

Z těchto dokladů nevyplývá, zda jméno *Czechia* označovalo celé české země, nebo jen Čechy. I v angličtině označovalo jméno *Czechia* stejně jako *Česko* patrně původně jen Čechy, viz výstřižek z amerických novin z r. 1892 s překladem naší hymny do angličtiny.

rade was led by a
plice, commanded
a came the semi-
the Knights of
y the long line of
he speakers, the
nests. The Bo-
took part in the

o. 12.
No. 161.
Lumis.
ity Libussa,
ie Society.
1.
Association No. 3.
Stanislaus.
St. John.
George.
seda.
in's Society.
J. C. D.
of Minneapolis.
of Minneapolis.
n of Minneapolis.
it furnished the
display were Sel-
band, the Geor-

and asked if it was not a significant
fact that the colors were the same. They
represent the same principles—the love
of liberty.

The exercises closed with the follow-
ing national chorus by the entire as-
semblage. It has been translated ex-
pressly for the GLOBE:

WHERE IS MY HOME?

Where is my home? Where is my home?
Over seas are waters streaming;
On the hills blue forest dreaming.
Flowery worlds, spring's happy skies,
Like an earthly paradise.

There's the land, so full of beauty,

Czechia, my dear fatherland!

Czechia, my dear fatherland!

Where is my home? Where is my home?
Where God's self to man hath spoken,
Gentle be, but never broken;
Ever cheerful, hopeful, strong,
Bravely thwarting any wrong;
There's the land of manly honor.

Czechia, my dear fatherland!

Czechia, my dear fatherland!

Adjourning, the procession was once
more formed and the march taken up to

in city govern
the same ve
liquor licensin
looms to the bu
ing precincts,
dwellings are f
They issue ab
St. Paul at \$
license inspect
cost of a horse
licenses and
boasted to me
licensed saloo
the case in Mi
strangers coul
be drunk
those drug st
law. But
the same exc
licensing obta
permitted to g
St. Paul the
minor details
which does n
has instanc

Výstřižek
z amerických
novin z r. 1892
s překladem naší
hymny do angličtiny
(St. Paul daily globe,
28. 3. 1892)

Po okupaci a rozdělení Československa v roce 1939 se uvažovalo o možnosti používat v angličtině pro Čechy a Moravu jméno *Czechia*, které je „krátké, výstižné a pro Angličany snadno vyslovitelné“ (viz str. 15).

nati ještě mnoho potíží, než najdeme vhodné označení pro naše výrobky.

Anglické listy již v březnu t. r. razily pro náš nový státní útvar slovo „Czechia“ český — Česko jako polský — Polsko, kterým rozumí se zbylé části obou zemí Čechy a Morava. Také tento výraz není zrovna špatný, je krátký, výstižný a pro Angličany snadno vyslovitelný a nebylo by na škodu, kdyby se o něm uvažovalo. Označení „Made in Czechia“ by se dobře vyjímalo, a snad i státy, které výslovně označení původu předpisují, by je jako dostačující uznaly. Kdesi uvažováný návrh, aby se použilo označení „Made in Czechomoravia“ je nemožný.

Výstřížek z *Národních listů* z 30. července 1939, z článku Karla Sedláčka Označování zboží při vývozu do ciziny

Česko – translation in languages using Latin, Cyrillic or Greek alphabet	
Language	Translation
Afrikaans	Tsjechië
Albanian	Çekia
Aragonese	Chequia
Belorussian	Чэхія
Breton	Tchekia
Bulgarian	Чехия
Croatian	Češka
Danish	Tjekkiet
Dutch	Tsjechië
English	Czechia
Esperanto	Ĉeĥio
Estonian	Tšehhi
Finnish	Tšekki
French	Tchéquie
Frisian	Tschjehje
German	Tschechien
Greek	Τσεχία
Hungarian	Csehország
Icelandic	Tékkland
Interlingua	Chechia
Italian	Cechia
Latin	Czechia, Cechia
Latvian	Čehija
Lithuanian	Čekija
Luxembourgish	Tschechien
Norwegian	Tsjekkia
Polish	Czechy
Portuguese (European)	Chéquia
Portuguese (Brazilian)	Tchéquia
Romanian	Cehia
Russian	Чехия
Serbian	Чешка
Slovak	Česko
Slovenian	Češka
Spanish	Chequia
Swedish	Tjeckien
Turkish	Çekya
Ukrainian	Чехія

Autor tabulky: Vladimír Hirsch

Název se však nezačal běžně používat, v době okupace ze stejných důvodů jako *Česko* (tj. z obav ze separatistických tendencí), po válce pak tuto otázku zřejmě politici neřešili, komunistické Československo v zahraničí vystupovalo jako jeden celek, anglicky zvaný *Czechoslovakia*.

Po rozdělení Československa v roce 1993 se naplno projevila nutnost dát novému státu vedle jména politického také jméno geografické, a to i v cizích jazycích. Vedle formálního jména *Česká republika* a jeho cizojazyčných mutací bylo experty schváleno a politiky pomocí předepsané procedury (zápis do seznamů OSN) ve známost uvedeno a doporučeno i neformální geografické jméno *Česko* a jeho cizojazyčné ekvivalenty včetně anglického *Czechia*.

Zatímco mnohé jazyky svůj ekvivalent bez problémů přijaly, angličtina – lingua franca současnosti, kterou euroamerická společnost používá jako základní dorozumívací prostředek – se ukázala jako problém. Ne však ze strany anglickojazyčných zemí, ale ze strany naší. Čeští politici, ekonomové, sportovci i někteří vědci odmítli jméno *Czechia* v angličtině používat, trvali na *Czech Republic* vždy a všude

Triumf s nápisem „čeština“ na zádech. Czechia se na dresy prosazuje pomalu a stěží

PAVEL PROCHÁZKA

+ Odebírat e-mailem

Čeští hokejisté po zápasu s Rusy na zimních olympijských hrách v Naganu s nápisem *Czech* na zádech. Foto: ČTK

Česko, v angličtině *Czechia*, v němčině *Tschechien*, v ruštině *Чехия*. Oficiální jednoslovné názvy pro Českou republiku jsou od července 2016 zapsané v seznamech OSN. Podle doporučení státu by je měli ve světě používat a propagovat hlavně sportovci a sportovní svazy. Přesto tak ve většině případů nečiní. Navzdory memorandům, v nichž se k tomu už před čtyřmi lety zavázali.

DeníkN, 18. 2. 2019

i v nevhodných kontextech vedle krátkých geografických jmen jiných zemí (v duchu skácelovského „pro jedno slovo mi huba neupadne“).

Sportovci měli často na dresech velkým písmem vyvedené *Czech* a slovo *republic* zůstávalo skryté někde v záhybech dresů nebo chybělo úplně. Krásnou ukázkou toho byly dresy našeho vítězného týmu na olympijských hrách v japonském Naganu 22. února 1998, k nimž se víc než po dvaceti letech vrací kritický článek v *Deníku N*, upozorňující na to, že tento stav stále trvá.

V cizině tomuto stavu nerozuměli. V květnu 1998 vyšel v novinách *Chicago tribune* článek *After 5 Years, Czech Republic still Searching For A Short Name* (Po pěti letech Česká republika stále hledá krátké jméno); přečíst si ho lze na adrese http://articles.chicagotribune.com/1998-05-10/news/9805100369_1_czech-republic-czechomoravia-moravia-and-silesia. Svět nechápe, že s tím máme problém v podstatě dodneška.

V roce 2000 se občanská iniciativa *Česko/Czechia* obrátila na britské velvyslanectví s dotazem, proč jméno *Czechia* neužívají, a dostalo se jí odpovědi, že s ním problém nemají a začnou ho užívat hned, jakmile začne česká strana. Nic však nepomohlo, že v březnu 1998 vydalo Ministerstvo zahraničí a v říjnu 1999 Ministerstvo školství doporučení jednoslovná jména v cizích jazycích užívat.

Nestalo se tak. Jméno *Czechia* se i přes zanesení do seznamů OSN, ministerské vyhlášky a doporučení, přes osvětovou práci OI Česko/Czechia a další snahy do širšího povědomí nedostalo. Mnozí se o něm sice doslechli, ale opět se jim nelíbilo nebo se snažili najít zdánlivě racionální argument.

Od založení občanské iniciativy *Česko/Czechia* v roce 1997 se její členové (zejména vědci a učitelé z různých oborů, především lingvisté a geografové, dále ekonomové, lékaři, osvícení novináři) všemožně snažili propagovat užívání jména *Czechia* a vedle toho seznamovat veřejnost i s jeho anglickým ekvivalentem *Czechia*. Napsali bezpočet odborných i populárních článků, mnohokrát o jednoslovných jménech mluvili v rozhlasu a televizi. Patrně zejména díky jejich úsilí se jméno *Czechia* začalo nejdřív objevovat v některých zahraničních atlasech, začalo být používáno ve vědeckých publikacích, v názvech firem, na propagačních předmětech.

Jednou ze zažitých pověr je tvrzení, že se jméno *Czechia* [čekija] plete s anglickým jménem pro Čečnu *Chechnya* [čečnyja]. Vznikla údajně tak, že v nápise *Czechia* během světové výstavy v Hamburku r. 2000 upadla horní nožička z písmene *h*, čímž vznikl nápis *Czecnia*. Čečna ale jednak není suverénní stát, jednak na světě existuje mnoho zemí, jejichž jména v angličtině se podobají (např. *Australia* – *Austria*, *Slovakia* – *Slovenia*, *Niger* a *Nigeria*, *Brittany* a *Britain*) nebo jsou dokonce shodná (stát *Georgia* a anglický název Gruzie). Pro žádnou z těchto zemí to však není důvod, aby uvažovala o změně jména. Navíc po teroristickém útoku při maratonu v Bostonu v roce 2013 si někteří lidé pletli Čečnu ne se jménem *Czechia*, ale s *Czech Republic*, jméno *Czechia* vůbec neznali. K záměně se jménem *Chechnya* (vyslov [čečnija]) by mohlo dojít snad jen v důsledku nesprávné výslovnosti jména *Czechia*, totiž [čecija]. V angličtině však existuje víc než dvě stě vesměs cizích slov, v nichž se *ch* vyslovuje jako [k], ve spojení *chi* jako [ki] např. ve slovech *architect*, *archive*, *bronchitis*, *catechism*, *chimera*, *schism*. Je třeba se tedy výslovnost [čekija] jen naučit, nejde o nic výjimečného.

Další silně zažitou pověrou bylo, že nemáme anglickojazyčným zemím co diktovat, jak nás mají jmenovat, oni si nás pojmenují sami. Ve skutečnosti je tomu zcela naopak. Přímo v úvodu *Číselníku zemí* (aktuální verze z ledna 2023), obdoby anglickojazyčné *Country Codes Collection*, která se váže k mezinárodní normě ISO 3166-1 a každý rok se aktualizuje, je popsán postup, jak se jména do seznamů uvádějí. Každá země musí předepsanou procedurou dodat obě svá jména, formální politické, zpravidla víceslovné, a neformální, krátké, geografické, a to v domácím jazyce i v angličtině. Pokud daná země krátké jméno nedodá, zapíše se místo něho jméno formální, víceslovné. Totéž platí pro seznamy *UNGEGN* (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*), jejichž českou mutací jsou *Geografické názvoslovné seznamy OSN - ČR: Jména států a jejich územních částí*. Tam se uvádějí formální politická a krátká geografická jména v šesti jazycích, angličtina je jedním z nich.

Mapa z publikace *World Regions in Global Context: Peoples, Places, and Environments* (2011)

Pak, v roce 2002, došlo ke kroku zpátky. Česká centrála cestovního ruchu CzechTourism, což je státní příspěvková organizace spadající pod Ministerstvo pro místní rozvoj, zahájila akci, jejímž cílem zřejmě měl být výmaz jmen *Česko* a *Czechia* z češtiny. Likvidace již vydaných publikací s krátkými jmény údajně stála 5 milionů Kč. Ve stejném roce, 2002, byly ze seznamů OSN bez jakékoli publicity

Propagační
předměty
s nápisem
Czechia

Z roku 2000 pochází vítězný návrh na logo Česka pro jeho propagaci v cizině od výtvarníka Ondřeje Šmerdy (zdroj: <http://www.ondrejsmerda.cz/cesko-czechia-tschechien/>)

odstraněny cizojazyčné ekvivalenty jména *Česko* a nahrazeny jmény politickými, ekvivalenty jména *Česká republika*.

Od té doby postupně zesilovala averze vůči jménu *Czechia*, *Česko* se tak tak drželo. Média občas zveřejnila anketu: „Co se vám líbí víc, *Česko*, nebo *Česká republika*? Potažmo *Czechia*, nebo *Czech Republic*? Čtenáři vesměs odpovídali, že „samozřejmě Česká republika“, případně „Czech Republic“, zde mnohdy s dovětkem: „Czechia, co je to za nesmysl?“ Politici, sportovci, sportovní komentátoři a jiné osobnosti veřejného života jméno *Czechia* v anglických textech a projevech stále odmítali užívat, řadový občan v podstatě neměl ani možnost dovědět se vůbec o jeho existenci. Pro běžné užívání však angličtina stejně jako čeština stručné a výstižné jméno potřebuje, a tak se jako anglická mutace jména *Česko* začalo objevovat slovo *Czech*, mechanicky převzatá první část formálního jména *Czech Republic*. Toto slovo však nemůže fungovat jako jméno státu, je to adjektivum „český“, označení jazyka „čeština“ nebo jméno příslušníka národa „Čech“. Slovo *Czech* jako název státu se nicméně lavinovitě rozšířilo, když ho začali používat prodejci suvenýrů a sportovci na dresech. Sportovci měli často na dresech velkým písmem vyvedené *Czech* a slovo *republic* zůstávalo skryté někde v záhybech dressů nebo chybělo úplně. Krásnou ukázkou toho byly dresy našeho vítězného týmu na olympijských hrách v japonském Naganu 22. února 1998 (téměř po jedenadvaceti letech se k nim vrátil kritický článek v *Deníku N* dostupný na <https://denikn.cz/72707/triumf-s-napisem-cestina-na-zadech-czechia-se-na-dresy-prosazuje-pomalou-a-stezi/>).

O nejistotách ve věci jednoslovného jména naší vlasti svědčí výřez z nástěnné mapy Evropy z r. 2010 (zdroj: mapsinternational.co.uk)

Někteří pochopili, že slovo *Czech* je nevhodné, ale jméno *Czechia* se jim „nelíbilo“, proto začali používat náhražku *Czech Team* (přidal se další důvod: sportovní reportéři a komentátoři se nechtěli dostat do konfliktu s těmi moravisty, kteří je za použití jména *Czechia* či vůbec Česko bombardovali nenávislivými e-maily).

Krátce po akci CzechTourismu bylo ukončeno používání loga *Česka* od Ondřeje Šmerdy a postupně byly vyhlášeny nové soutěže na nové logo, už s nápisem *Czech Republic*, které skončily výběrem známých „bublin“ a pak na krátkou dobu rábdoby vtipné zkomoleniny CzechRepublike.

Pro nefunkčnost uvedených log byla vyhlášena nová soutěž a vybráno nové logo, *Czech Republic – Land of Stories*, opět z výtvarného hlediska vzbuzující dojem, že *Czech* je krátké jméno státu. Toto logo se užívá dodnes.

**Czech
Republike**

Czech Republic

Czech Republic
Land of Stories

Různá loga České republiky

Za stavu setrvalého opomíjení jména *Czechia* ze strany politiků, úředníků a sportovců začali být zhruba po roce 2010 slyšet jeho noví aktivní příznivci, přesvědčení o nutnosti vymýtit nešvar s používáním slova *Czech* jako jména státu. Bylo založeno několik informativních webových stránek, jako vhodné informační kanály zafungovaly i Facebook a Twitter. Byly publikovány vysvětlující texty v časopisech, tentokrát už zpravidla vycházejících (také) v on-line formě, a jméno *Czechia* postupně získávalo stále víc přívrženců.

K opětovnému rozbouření veřejného mínění vyvolanému médií došlo na jaře r. 2016. V záležitosti jména *Czechia* byli v letech 2014 a 2015 osloveni naši nejvyšší ústavní činitelé, všichni s jeho obnovenou standardizací v mezinárodních databázích souhlasili. Následně, v dubnu 2016, se pro *Czechii* vyslovila vláda. Na Ministerstvo zahraničních věcí byli pozváni novináři, aby se jim celá věc vysvětlila, protože někteří už mezitím začali obyvatelstvo mylně informovat, že se naše země „přejmenovává“, dokonce že se v češtině budeme jmenovat Čechia atd. Ministerstvo pak poslalo do OSN příslušný požadavek a k 1. červenci bylo jméno *Czechia* pro angličtinu spolu s dalšími pěti jinojazyčnými mutacemi zaneseno do seznamů UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names / Skupina expertů OSN na geografická jména). To byla procedura, které se na rozdíl od r. 1993 dostalo publicity (málokdo dnes ví, že jméno *Czechia* už v databázích OSN kdysi bylo).

Většina médií na jaře 2016 zaujala jednotný postoj proti *Czechii*. Snad z neinformovanosti, z nutnosti rychle napsat příspěvek na nosné téma, ze senzacechtivosti, kdo ví? Pokud novináři vůbec vzali *Czechii* na milost, dávali prostor k vyjádření oběma stranám a např. na Aktuálně.cz i ze zdánlivě nestranných formulací vyzářoval spíše negativní postoj (12. dubna 2016: „Nechybělo mnoho a čeští sportovci mohli mít na letních olympijských hrách v Brazílii na svých dresech i sportovních soupravách jediné slovo: Czechia.“; 14. dubna 2016: „Snaha ministerstva zahraničí zavést pro Česko ve světě označení Czechia se setkává s připomínkami také u některých ministrů a poslanců. Těm nezní označení Czechia libozvučně a namítají, že by se o tak vážné věci mělo ještě dál debatovat.“).

Tabulka z UNGEGN z 5. července 2016 (zdroj: <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/geonames/>)

Country names

Endonyms

Language	Short name	Formal name
Czech	Česko	Česká republika

United Nations languages

Language	Short name	Formal name
Arabic	الجمهورية التشيكية	الجمهورية التشيكية
Chinese	捷克	捷克共和國
English	Czechia	the Czech Republic
French	Tchéquie (la)	la République tchèque
Russian	Чехия	Чешская Республика
Spanish	Chequia	la República Checa

Informace o schválení jména *Czechia* vládou a požadavku na jeho zařazení do databází OSN byla zveřejněna v mnoha světových médiích, vesměs byl tento krok přivítán. Okamžitě po jeho zařazení do názvoslovných seznamů OSN se také toto jméno objevilo v mnoha dalších zahraničních databázích, které z OSN přímo přebírají informace (viz např. současnou databázi CIA: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ez.html>).

Po znovuuvedení jména *Czechia* do databází OSN bylo mnoho skvělých příležitostí, jak ho zpopularizovat, zejména mezinárodní sportovní události, ale na většině z těchto akcí se to nestalo.

Několik desetiletí tedy trvala následující situace: menší část společnosti jednoslovné jméno našeho státu po angličtinu *Czechia* vítala. Chápala ho jako prostý

Zpráva ČTK (zdroj: novinky.cz)

Čeští sportovci budou mít na dresech jméno Czechia

2. 11. 2022, 7:47

ČTK

Česká republika bude nově na sportovní scéně vystupovat pod jednoslovným názvem *Czechia* (Česko). Český olympijský výbor (ČOV) požádá Mezinárodní olympijský výbor (MOV), aby nový název zapsal do mezinárodní sportovní databáze. Tam nahradí dosud užívané pojmenování *Czech Republic*.

překlad jména *Česko*, zapadající do slootovorného modelu anglických jmen pro jiné státy, jméno apolitické, označující region naší vlasti jen podle většinového obyvatelstva, tedy stejně jako *Česko* použitelné pro dlouhodobou historii českého národa, nejen pro dobu existence samostatné České republiky. Větší část společnosti ho však „neměla v oblíbě“ nebo ho přímo „nesnášela“. Iracionální averzi vůči jménu *Czechia*, dříve i *Česko*, čas od času podpořila nějaká veřejně známá osobnost a sdělovací prostředky v honbě za senzací takové vyjádření medializovaly. Lidé pak přejímali negativní postoj většiny médií a nebyli ochotni aktivně se seznámit s historií a dalšími atributy.

U některých vyvolávalo jméno *Czechia* až militantní nenávisť a všemožně se mu snažili zabránit v existenci. Typickým příkladem je akce CzechTourismu z r. 2002 a ještě i později (kdy jméno *Czechia* už zase v databázích OSN figurovalo) rovněž Wikipedie, která vytrvale mazala všechny příspěvky na danou tematiku, jejich autory blokovala a jméno *Czechia* automaticky převáděla na *Czech Republic*.

Přes odmítavý postoj většiny české společnosti k jednoslovným jménům se našli i občané, kteří byli ochotni svou vlast pomoci těchto jmen třeba na mezinárodních sportovních akcích podpořit.

Tento zvláštní fenomén je patrně jinde na světě nepředstavitelný. Jde zřejmě o komplikovaný sociolingvistický a psychologický problém (z čistě lingvistického hlediska je otázka vyřešena). Položme si nyní několik otázek, na které není snadné odpovědět.

Proč obyvatelé naší vlasti vnímají tak negativně jména, které jsou zcela v intencích jiných jmen států? Proč lidé u nás tak lpí na „republice“? Je jedním z důvodů snad to, že když se v r. 1918 náš národ vymanil ze sevření c. k. monarchie, lidé si začali své republiky tak vážit, že se jim to slovo tak silně „dostalo pod kůži“? Nebo může být důvodem, že jméno *Česká republika* lidem svou délkou připomíná *Československo*? Nebo se to děje proto, že lidem stále zůstává v podvědomí, co jim bylo vštípeno už za monarchie, totiž za žádnou cenu neužívat jméno *Česko*, co kdyby se pak náhodou chtělo území takto nazvané osamostatnit?

Proč se lidem u nás tato jména „nelíbí“? Objektivně, z hlediska zvukové stránky, na nich samozřejmě nic špatného není. *Česko* je nebo není úplně stejně „libozvučné“ jako adjektivum *český*, vždyť z něho vzniklo pouhou záměnou *y* za *o*. A že slovo *český* patří do češtiny, o tom nikdo nepochybuje. Totéž platí o jménu *Czechia*, odvozeném od adjektiva *Czech*, což je staré anglické slovo pro češtinu a Čecha a také překlad adjektiva *český*. Výslovnost? Pokud se v anglickojazyčných zemích naučili vyslovovat slovo *Czech* jako [ček], naučí se vyslovovat i *Czechia* [čekija]. Je to jen věc informovanosti a zvyku.

Jsou výše uvedené důvody odmítání jednoslovných jmen platné, nebo je za tím ještě něco jiného? Nabízí se ještě další otázka: Komu ještě dnes prospívá ignorování či přímo potírání jednoslovných jmen? To jsou patrně otázky pro psychology, sociology, možná i politology.

Dnes, ve dvacátých letech jedenadvacátého století, je tento stav snad už konečně překonán. Články v papírových novinách už čtenáře tolik nezajímají, v době internetu a sociálních sítí zejména mladí lidé vnímají spíše sdělení reprodukována slovem a obrazem. Je proto velmi důležité, aby jednoslovná jména slyšeli od politiků a jiných osobností v televizi a v podcastech, aby na ně jednoslovná jména shlížela z obrazovek televizorů a displejů telefonů a počítačů. Mnoho v této věci

Czech Republic se mění na Czechia. Sportovci: Víc se líbí starý název

Autor: Marie Sehnálková

VSTOUPIT DO DISKUSE 7

úvod

1

2

3

4

5

6

7

více

Sportovci se v anketě shodli, že se jim víc líbí název Czech republic • FOTO: Koláž iSport.cz

Česká republika bude nově na sportovní scéně vystupovat pod jednoslovným pojmenováním Czechia, který nahradí dosud užívané

Článek v Blesku
(zdroj: <https://isport.blesk.cz>)

Dresy Spiro
s nápisem Czechia

bylo učiněno zejména v posledním roce. Jméno *Česko* už běžně slyšíme v televizní předpovědi počasí, premiér Petr Fiala ho užívá na svých tiskových konferencích, zaznělo v projevu prezidenta Petra Pavla při udělování vyznamenání 28. října 2023 na pražském hradě (<https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-dokument-projev-prezidenta-petra-pavla-pri-udelovani-vyznamenani-28-rijna-239038>).

Velmi důležité je, aby se jednoslovná jména prosadila ve sportu, kam v kontextech s jednoslovnými jmény jiných zemí jednoznačně patří. Děje se to však velmi pomalu. Po dlouhém váhání přistoupil k zásadnímu kroku výkonný výbor Českého olympijského svazu a 1. 11. 2022 vydal nařízení užívat jednoslovné jméno v olympijských sportech. Informace o tom se objevila v mnoha médiích, jako příklad uvedme ČTK nebo Echo24. Po tomto vyhlášení se však zase začaly objevovat články, které rozhodnutí ČOV zpochybňovaly, např. za tři dny v Blesku. Zase se ve hře ocitla anketa „líbí/nelíbí“.

Doufáme, že přesto všechno je *Czechia* na dobré cestě. Opět se např. začalo prodávat oblečení se jménem *Czechia*. Sportovci používají jednoslovné jméno, ať už *Česko*, nebo *Czechia*, v tabulkách, komentářích a někdy i na dresech, a pokud sportovci nemají jméno státu na dresech, prezentují se aspoň jen státním znakem.

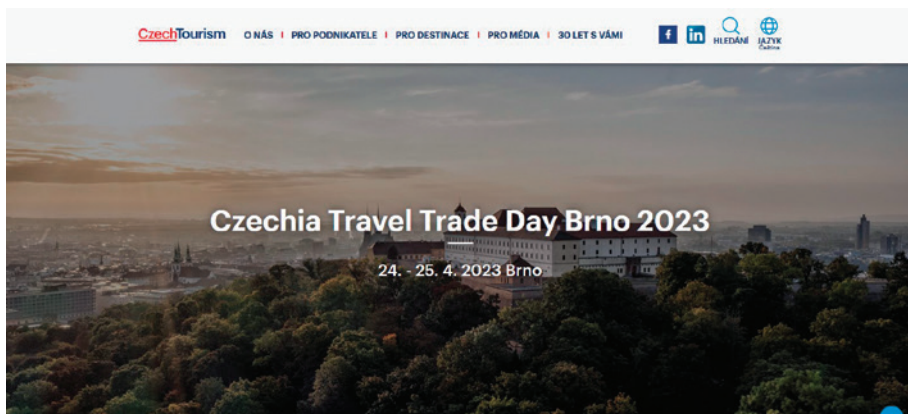
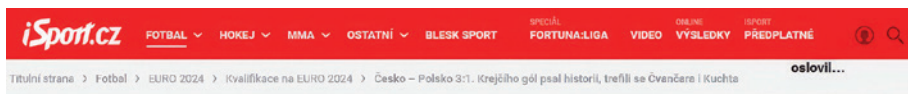
Ovšem důležité jsou i jiné sféry, např. cestovní ruch. Zdá se, že CzechTourism po víc než dvaceti letech snad mění názor. V minulých letech se v názvu chystané akce objevoval pouze politický dvouslovný název, nová pozvánka však už uvádí jednoslovné jméno *Czechia*. Stejná situace je s možností zakoupit si reklamní předměty na následující mistrovství světa v ledním hokeji.

Bohužel od televizních reportérů a moderátorů je stále ještě mnohdy slyšet dvouslovný politický název v souvislostech, které nemají s politikou nic společného. Je ale zřejmé, že situace se rapidně zlepšuje. Znovu je třeba zdůraznit, že krátké zeměpisné jméno (*Česko*, *Czechia*) a dlouhé politické jméno (*Česká republika*, *Czech Republic*) nejsou zaměnitelná, každé patří do jiných souvislostí. Proto otázka „Co se vám líbí víc?“ nedává smysl.

Na závěr popřejme jednoslovným jménům naší vlasti, ať se jich lidé konečně přestanou bát a považovat je za „nepěkná“ a skoro neslušná. Je už opravdu načase je začít užívat místo jmen politických, která do běžné řeči nepatří.

Puk pro Mistrovství světa 2024

Nahoře: Titulek na iSport (zdroj <https://isport.blesk.cz>)

Dole: Pozvánka CzechTourismu pro rok 2023 (zdroj www.czechtourism.cz)

Projekty dialektologického oddělení

Český jazykový atlas (ČJA) v šesti svazcích zpřístupňuje výsledky rozsáhlého přímého výzkumu českých nářečí a běžné mluvy, provedeného pracovníky dialektologického oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., v Praze a v Brně v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století. *Atlas* představuje vnitřní zeměpisné rozrůznění mluveného nespisovného jazyka na území Čech, Moravy a příslušné části Slezska, a to jak v rovině hláskoslovné a tvaroslovné, tak i slo-
votvorné, lexikální a syntaktické. Knižní podoba ČJA (Academia, 1992–2011) je v současnosti převáděna do elektronické podoby; opravené a doplněné elektronické vydání ČJA 1–5 je přístupné na adrese <http://cja.ujc.cas.cz>, ČJA. *Dodatky* budou na webu ÚJČ AV ČR, v. v. i., zveřejněny v nejbližší době.

Elektronický *Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku* (SPJMS; 2005–) zpracovává pomístní jména (názvy neobydlených, v krajině pevně fixovaných objektů; anoikonyma, mikrotoponyma) z území historické Moravy a české části Slezska shromážděná celonárodní sběrovou akcí v letech 1965–1986. *Slovník* analyzuje především názvy pozemků (pozemková jména), vodních toků (hydronyma), útvarů vertikálního členění zemského povrchu (oronyma), komunikací (hodonyma) a významných orientačních bodů a objektů (skály, osamělé kameny, stromy, boží muka, kapličky, křížky apod.). Do slovníku jsou zařazeny také názvy místních částí a některých ulic; mnohé z nich bývají pokračováním původního pomístního jména, mnohé nesou názvy původních zaniklých obcí, osad a samot. První část slovníku (A–H) ve zkušební verzi je přístupná na adrese <http://spjms.ujc.cas.cz>.

Elektronický *Slovník nářečí českého jazyka* (SNČJ; 2011–) zpracovává celonárodní nářeční slovní zásobu včetně frazeologie z období posledních 150 let. Zachycuje svět českých, moravských a slezských nářečí, která v dnešní době už nenávratně mizí. Jádrem slovníku tvoří materiál z první poloviny 20. století. V současné době je zpřístupněno přes 7000 hesel začínajících písmeny A–C (<http://sncj.ujc.cas.cz>). Jde o slovník nediferenční, relativně úplný. Elektronická verze SNČJ jednak umožňuje vyhledávat slovníková hesla (v hesláři) a nářeční varianty (v rejstříku), jednak nabízí informace o SNČJ jako celku: o historii jeho vzniku, o materiálových a teoretických východiscích, o charakteristice zpracovávané slovní zásoby.

Výše uvedené elektronické projekty budou postupně interaktivně propojeny.

Autorka publikace, PhDr. Libuše Čižmárová, CSc., se kromě práce na uvedených projektech dlouhodobě věnuje otázce jednoslovných jmen naší vlasti.

V EDICI VĚDA KOLEM NÁS PŘIPRAVUJEME:

Marta Šimečková: **Archiv zvukových záznamů nářečních promluv**

Reysa Alenzuela: **Knihovna Orientálního ústavu**

Jiří Vomlel: **Bayesovské sítě**

V EDICI DOSUD VYŠLO:

Markéta Pravdová: **Jak se mluví mezi živly**

Martina Ireinová, Hana Konečná: **Nářečí dříve a nyní**

Martina Ireinová, Hana Konečná: **Slovník nářečí českého jazyka**

Edice Věda kolem nás | Pro všední den
Jak se jmenuje naše vlast | Libuše Čižmárová

Vydalo Středisko společných činností AV ČR, v. v. i., Nakladatelství Academia. Grafická úprava dle osnovy Jakuba Krče a sazba Serifa. Odpovědná redaktorka Petra Královcová. Vydání 2., aktualizované, 2024. Ediční číslo 13067. Tisk **SERIFA**®, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5.

ISSN 2464-6245
Evidováno MK ČR pod e. č. E 22344

Další svazky získáte na:
www.vedakolemnas.cz | www.academia.cz